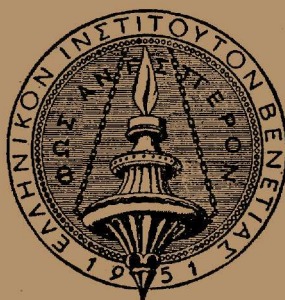

ΠΑΝΑΓ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (1695 - 1696) ΤΟΥ ΜΙΧ. Ν. ΓΛΥΚΥ
ΣΤΟ ΜΙΧ. ΣΤΑΜ. ΠΕΡΟΥΛΗ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 13

BENETIA
1976

ΠΑΝΑΓ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗ

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (1695 - 1696) ΤΟΥ ΜΙΧ. Ν. ΓΛΥΚΥ
ΣΤΟ ΜΙΧ. ΣΤΑΜ. ΠΕΡΟΥΛΗ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ ΑΠΟ ΤΑ «ΘΗΣΑΥΡΙΣΜΑΤΑ» ΤΟΜ. 13

BENETIA
1976

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ (1695 - 1696) ΤΟΥ ΜΙΧ. Ν. ΓΛΥΚΥ
ΣΤΟ ΜΙΧ. ΣΤΑΜ. ΠΕΡΟΥΛΗ

Με τή γιαννιώτικη οικόγένεια τῶν Γλυκῆδων, τὴν τυπογραφικὴ καὶ ἐμπορικὴ δραστηριότητά της, ποὺ καλύπτει περίοδο περίπου διακοσίων χρόνων (1670 - 1854), ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα πολλὰς φορὲς ἔχει ἀσχοληθεῖ¹ καὶ ἔχει ἀποτιμήσει τὴν προσφορὰ της στὴ διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας.

Οἱ ἀνέκδοτες ἐπιστολές² ποὺ δημοσιεύονται ἐδῶ ἐπιβεβαιώνουν ὀρισμένα γνωστὰ στοιχεῖα καὶ ἐπιπλέον μᾶς δίνουν καὶ νέες εἰδήσεις γιὰ τὴ δραστηριότητα, κυρίως, τοῦ Μιχ. Ν. Γλυκύ³.

Ὁ Μιχ. Γλυκὺς, γιὸς τοῦ Νικολάου Γλυκὺ ἀπὸ τὴν πρώτη του γυναίκα, Πολόνια⁴, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, 30 Δεκ. 1693, ἀναλαμβάνει τὴ διεύθυνση τοῦ τυπογραφείου, ἀλλὰ συνεχίζει παράλληλα καὶ τὶς ἄλλες ἐμπορικὰς ἀσχολίες του⁵. Στὴ Βενετία δὲν εἶχε ποτὲ μόνιμη κατοικία, ἀλλὰ ταξί-

1. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, 'Ἡ οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» Γ' (1935) 1 - 52.— ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη Παραμυθίας καὶ Πάργης, Σχολὴ Ἐπιφανίου Ἡγουμένου, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» Δ' (1929) 63 - 78.— ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΓΑΒΑΘΑ, Μεταβίβαση κυριότητος καὶ ἐμπορικὴ ἐπέκταση τοῦ τυπογραφείου Γλυκὺ, «Ὁ Ἑρانيστής» 8 (1970) 146 - 150.— GEORG VELOUDIS, Das griechische Druck- und Verlagshaus «Glikis» in Venedig (1670 - 1854), Wiesbaden 1974, ὅπου καὶ ὅλη ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

2. Οἱ ἐπιστολές ποὺ ἐκδίδονται ἐδῶ βρέθηκαν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἰδιωτικοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογένειας Περούλη, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς ποὺ ἐτοιμάζω : A.S.V., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato dei Conti Peruli, B. 18, fasc. 5 (conti saldati, ricevute e lettere del quodam signor conte Michiel Peruli) χ.ἀ.

3. Τὸ Μιχαὴλ Γλυκὺ γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐπιστολές του, ποὺ ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸ G. VELOUDIS, ὁ.π., σ. 137 - 140. Ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν τοῦ Γλυκὺ ἔχουν δημοσιευτεῖ ἀπὸ τὸν Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟ, Τὸ ἐν Βενετία Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» Γ' (1935) 296 - 299 καὶ 300 - 306, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη Παραμυθίας καὶ Πάργης, ὁ.π., σ. 64 - 68.

4. Βλ. G. VELOUDIS, ὁ.π., σ. 16, ὅπου δημοσιεύεται τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῆς οἰκογένειας Γλυκὺ.

5. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἀκόμα μιὰ φορὰ πὼς ἀπὸ ἐμπόρους ἰδρύθηκαν ὅλα τὰ τυπογραφεῖα στὴ Βενετία, οἱ ὅποιοι μάλιστα, παράλληλα μὲ τὴν ἵδρυση τῶν τυπογραφείων τους, συνεχίζουν καὶ τὶς ἄλλες ἐμπορικὰς ἀσχολίες τους. Ἀλλωστε δὲ μπορούσε νὰ γίνῃ δια-

δευε⁶ στην ήπειρωτική Ελλάδα ως αντιπρόσωπος του πατέρα του πρώτα και ύστερα για λογαριασμό του, αφήνοντας ως διαχειριστή του τυπογραφείου στη Βενετία το συνεταίρο του Πάνο Στράτη⁷. Η εμπορική διορατικότητα του πατέρα του στην αρχή, αλλά και του ίδιου τόν θέλει να βρίσκεται κοντά στους τόπους παραγωγής των πρώτων ύλων και κατανάλωσης των εμπορευματοποιημένων πρώτων ύλων. Και από αυτή την πλευρά βρίσκεται σωστά τοποθετημένος μέσα στο οικονομικό κύκλωμα της εποχής, δηλαδή είναι ο ένδιάμεσος⁸ ανάμεσα στο κέντρο (Βενετία) και στην περιφέρεια (έλληνικός χώρος). Πρέπει, μάλιστα, να επισημάνουμε το γεγονός πως έχει έδρα τα Γιάννενα, που είναι βέβαια η πατρίδα του, αλλά και το κέντρο του εμπορίου από τη Μακεδονία, Ήπειρο και Θεσσαλία προς και από τη Βενετία⁹. Την εποχή στην οποία αναφέρονται οι επιστολές, προσπαθεί να συνδεθεί με τις αγορές της Ανατολής μέσω της Βενετίας, στέλνοντας άνθρωπό του για να αγοράσει εμπορεύματα και να φύγει για τη Σμύρνη. Ο Γλυκός είναι ο μεγάλος έμπορος, που έχει ένα δίκτυο από μικροεμπόρους, απαραίτητους για τη διενέργεια των εμπορικών συναλλαγών, αλλά και αυτός με τη σειρά του είναι στην υπηρεσία του Περούλη¹⁰ και των άλλων εμπόρων του κέντρου (Βενε-

φορετικά, αφού και τα βιβλία αποτελούν γι' αυτούς εμπορεύσιμο είδος, βλ. και 'Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, τόμ. ΙΑ', Αθήνα 1975, σ. 198. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, 'Η οικογένεια...', δ.π., σ. 10.

6. Μαρτυρίες για τα ταξίδια του σε διάφορες περιοχές του βαλκανικού χώρου, βλ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη, δ.π., σ. 65. G. VELOUDIS, δ.π., σ. 138 - 140. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, δ.π., σ. 13 - 14.

7. Γι' αυτόν, καθώς και για τη συνεργασία του με το Μιχ. Γλυκό, βλ. έγγρ. Α', σημ. 4.

8. Για το ρόλο της ελληνικής αγοράς κατά το 17ο και 18ο αί. βλ. το άρθρο του ΣΠ. ΑΣΔΡΑΧΑ στην 'Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, δ.π. και κυρίως σ. 173 κεζής.

9. Για τη σημασία και το ρόλο των πόλεων της Ήπειρου ως πόλεων - βάσεων του διαμετακομιστικού εμπορίου από και προς τη Βενετία και αργότερα και προς άλλα λιμάνια της Μεσογείου, βλ. 'Ιστορία του Έλληνικού Έθνους, δ.π., σ. 197 - 199. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΜΑΣΙΜΟΥ, 'Το ελληνικό εμπορικό ναυτικό κατά το XVIII αιώνα', Αθήνα² 1976, σ. 28, ο οποίος χαρακτηριστικά γράφει για τους Ήπειρώτες εμπόρους: «... ανθρώπων πολύ επιτηδείων, που... είχαν αποκτήσει την προτεραιότητα στο τοπικό εμπόριο και κρατούσαν στα χέρια τους ένα εμπορικό μηχανισμό, απλωμένο στην περιφέρεια διά μέσου των τοπικών εμποροπανηγύρεων, όπου κατά τη συνήθεια αγοράζαν τα τοπικά προϊόντα ή τα αντίλλασαν με εμπορεύματα του εξωτερικού (τρόα)».

10. Ο Μιχ. Σταμ. Περούλης κατάγεται από την αρχοντική οικογένεια των Περούληδων, από τις σημαντικότερες της Αθήνας. Γεννημένος στην Αθήνα πέρασε στα μέσα του 17ου αί. στη Βενετία, όπου διακρίθηκε ιδιαίτερα στο εμπόριο. Χρημάτισε και πρόεδρος της Έλληνικής Αδελφότητας 4 φορές. Για το Μιχαήλ Περούλη και γενικότερα για τους Περούληδες βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΕΛΟΥΔΟΥ, 'Ελλήνων Όρθοδόξων άποικία έν Βενετία, Βενετία² 1893, σ. 187. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Οί Αθηναίοι Περούληδες έν Βενετία, «Αθη-

τίας) ¹¹. Σωστά οργανωμένοι λοιπόν συνεργάζεται με 'Ιταλούς εμπόρους (γιατί οι 'Ελληνες έμποροι στη Βενετία υπηρετούσαν με τον καλύτερο τρόπο τα έμπορικά συμφέροντα της Δημοκρατίας) για το έμπόριο προς την 'Ανατολή ¹². Τα έγγραφα δέ μᾶς δίνουν στη συνέχεια πληροφορίες για την εξέλιξη της προσπάθειας του Γλυκύ προς τις αγορές της 'Ανατολής. Πάντως έχουμε μια ακόμα μαρτυρία για το ρόλο των 'Ελλήνων εμπόρων, μεσαζόντων στις έμπορικές ανταλλαγές 'Ανατολής - Δύσης.

Όμως ή έκδοτική επιχείρηση συγκεντρώνει το κύριο ενδιαφέρον του Γλυκύ, καθώς φαίνεται από τις πληροφορίες που μᾶς δίνουν οι επιστολές. Κάτω από τη διεύθυνση του πατέρα του και μέσα στα πλαίσια της όλης έκδοτικής δραστηριότητας στην Βενετία, το τυπογραφείο των Γλυκήδων βρισκόταν σε καλή οικονομική κατάσταση ¹³. Την εποχή αυτή, καθώς το τυπογραφείο βρίσκεται ουσιαστικά στα χέρια του Π. Στράτη, ό Γλυκύς όλος άνησυχίες παρακαλεί τον έμπειρο Περούλη νά προσέχει το συνεταίρο του για νά δουλεύει σωστά το μαγαζί. Τις άνησυχίες του προσπαθεί νά καλύψει με το πρόσχημα κυδύνων, που άπειλούν τους νέους στα μέρη εκείνα: «... ότι εις αυτόν τον τόπον οι νέοι εύχολα πίπτουν εις ταις παγίδες του διαβόλου και δέν σιλογίζονται τον όλεθρον της ψυχής τους και τον μέγαν χαλασμόν του σολδίου τους και την μεγάλην άτιμίαν», «... νά μήν πέση εις τίποτες σατανικαίς παγίδες, που καλά ήξεύρης ή εύγενία σου πός πίπτουν οι νέοι και φθίρουν τον βίον τους, την ψυχήν τους και το κορμί τους από την κακήν άσθένεια της μαλιφραντζας» ¹⁴. Ίσως ή κοινωνική κατάσταση στη Βενετία ¹⁵ αυτή την εποχή νά δικαιολογεί τους φόβους του Γλυκύ· έξάλλου ό φόβος της Ευρώ-

ναϊκά» 41 (1968) 1 - 8. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 'Εμπορική άλληλογραφία εκ Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικά» Ζ' (1966) 94 - 147. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 'Αρχαιοδιφικά άνάλεκτα, «Αθηναϊκά» 45 (1970) 6 - 12. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 'Ο Μικρός 'Ελληνομνήμων, τχ. Β', 'Ιωάννινα (1960) 94 - 96, όπου δημοσιεύεται ή διαθήκη του Μιχ. Περούλη. Δ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ, Περούλαι, έφ. «Έθνος», 1 Νοεμβρίου 1914.

11. Είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική ή σημείωση, που βρίσκεται στο άρχείο Περούλη, γραμμένη από τον ίδιο για τα χρήματα που του χρωστά ό Μιχ. Γλυκύς: «1705 μαίον α, του μηγάλη Γλυκή μαζί και άλλα τέσσαρα σκρίτα πραγματευτάδων έδικών του όπου κρατούμεν διά καουτζιόν [άσφάλειά] μας, διά δονκ. 4200», βλ. Α.Σ.Υ., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato Peruli, serie terze, B. 16, fasc. [άπογραφή υπάρχόντων Μιχ. Σταμ. Περούλη].

12. Βλ. Ν. ΣΒΟΡΩΝΟΥ, 'Επισκόπηση της Νεοελληνικής 'Ιστορίας, 'Αθήνα ² 1976, σ. 45.

13. Βλ. G. VELOUDIS, ό.π., σ. 20 και σ. 79 - 83, όπου δημοσιεύονται οι σχετικοί πίνακες εκδόσεων για κάθε χρόνο.

14. Βλ. έγγρ. Α', στ. 19 - 20, Β', στ. 13 - 15.

15. Βλ. POMPEO MOLMENTI, La storia di Venezia nella vita privata, Bergamo ⁷ 1927, τόμ. Γ', σ. 349 - 370.

της¹⁶ δὲ μπορεῖ νὰ μὴ συνοδεύει τὶς σκέψεις τοῦ γιαννιώτη ἐμπόρου· ἀλλὰ γι' αὐτὸν ἐκεῖνο ποὺ μετρᾷ περισσότερο εἶναι ἡ πρόοδος τῆς δουλειᾶς του, «... [ἡ] κυβέρνηση τοῦ νεότζιου», γι' αὐτὸ ἀπευθύνεται στὸν Περούλῃ, ποὺ εἶναι φτασμένος ἐμπορος.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ του πάλι ὁ Περούλῃς ἦταν πρόθυμος νὰ βοηθήσει τὸ Γλυκὺ, γιατί βρισκόταν μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἐμπορικοῦ κυκλώματος. Θὰ ἐξυπηρετήσῃ λοιπὸν κάθε ἀνάγκη τοῦ Γλυκὺ, δανείζοντάς του χρήματα¹⁷ καὶ γράφοντας ἓνα ποσὸ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ συνεταίρου του, Π. Στράτη, στὴ Δημόσια Τράπεζα τῆς Βενετίας¹⁸.

Οἱ φόβοι τοῦ Γλυκὺ γιὰ τὸ τυπογραφεῖο ἔχουν τὴ βάση τους στὴ γενικότερη οἰκονομικὴ κρίση ποὺ ἐπικρατεῖ στὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Τὸ γεγονὸς ἔχει ἄμεσο ἀντίκτυπο καὶ στὸ ἐμπόριο τῶν βιβλίων, ἀφοῦ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ συνδέεται σταθερὰ μὲ τὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατεῖ κάθε φορὰ στὶς ἐλληνικὲς περιοχές¹⁹. Τὴν κρίση αὐτὴ μᾶς τὴν ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Γλυκὺς μὲ τὰ παρακάτω λόγια: «... ὅτι ἔχουμε μεγάλα κεσάτια καὶ δὲν ἠμποροῦμε νὰ πουλίσουμε καὶ ἂν δόσωμε καὶ πουθενὰ τρομάζουμε νὰ πάρουμε τὸ σολδί μας»²⁰. Μάλιστα δέχεται νὰ δανειστεῖ μὲ κάθε τόκο ποὺ θὰ τοῦ ζητήσει ὁ Περούλῃς καὶ θὰ θυμηθεῖ καὶ τὶς οἰκονομικὲς διαφορὲς ποὺ ἔχει μὲ τὴ μητριά του²¹. Ἔτσι ἡ κρίση ποὺ θὰ χτυπήσῃ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ δὲν εἶναι τόσο ἀποτέλεσμα κακῆς διαχείρισης ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Π. Στράτη, ὅσο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γενικότερης κρίσης τῆς τυπογραφίας στὴ Βενετία, γύρω στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ., τυπογραφίας σιενὰ ἐξαρτημένης ἀπὸ τὶς ἐξελλίξεις στὸν ἐλληνικὸ χῶρο²²,

16. Βλ. ΦΙΛ. Η. ΗΛΙΟΥ (ἐπιμ.), Σταμάτης Πέτρου, Γράμματα ἀπὸ τὸ Ἀμστερνταμ, Ἀθήνα 1976, σ. κ' - κα'.

17. Τὰ χρήματα, ἀρκετὰ μεγάλο ποσὸ, ποὺ ζητᾷ ὁ Γλυκὺς στὰ δυὸ διαδοχικὰ γράμματά του (βλ. ἔγγρ. Γ', Δ') εἶναι βέβαιον πὼς τοῦ τὰ ἔστειλε ὁ Περούλῃς. Τοῦτο μποροῦμε νὰ τὸ ἐξακριβώσουμε μὲ βεβαιότητα ἀπὸ τὸ γεγονὸς πὼς τὰ γράμματα τοῦ Γλυκὺ βρίσκονται στὸ φάκελλο μὲ τοὺς ἐξωφλημένους λογαριασμοὺς τοῦ Περούλῃ (conti saldati) καὶ παράλληλα εἶναι μεταφρασμένα στὰ ἰταλικά μὲ ἐπίσημη ἐπικύρωση ἀπὸ Βενετὸ νοτάριο.

18. Βλ. ἔγγρ. Δ', στ. 10 - 12 καὶ σημ. 3 τοῦ ἴδιου ἐγγράφου.

19. Βλ. ἔγγρ. Α', σημ. 2.

20. Βλ. ἔγγρ. Γ', στ. 9 - 10.

21. Βλ. ἔγγρ. Β', στ. 22 - 24 καὶ σημ. 7 τοῦ ἴδιου ἐγγράφου, ἔγγρ. Γ', στ. 16 - 18.

22. Γιὰ τὴν κρίση τοῦ τυπογραφείου Γλυκὺ, ποὺ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς οἰκογένειας τοῦ γιαννιώτη ἐμπόρου ἀποδίδεται ἀποκλειστικὰ στὴν κακὴ διαχείριση τοῦ Π. Στράτη, βλ. πληροφορίες στὶς μελέτες τοῦ G. VELOUDIS, ὁ.π., σ. 79 - 83, ὅπου ἀπὸ τοὺς πίνακες ἐκδόσεων βιβλίων τοῦ τυπογραφείου μὰ καὶ τῶν ἄλλων τυπογραφείων φαίνεται ἡ γενικότερη κρίση τῆς τυπογραφίας, κρίση ποὺ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ τυπογραφεῖο Γλυκὺ θὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ 18ου αἰ. παρὰ τὸ γεγονὸς πὼς τὴ διεύθυνση τοῦ καταστήματος θὰ ἔχει ἀναλάβει ὁ γιὸς τοῦ Μιχαὴλ Γλυκὺ, Δημήτριος. G. PLUMIDIS, La stampa greca

ἀποκλειστικοῦ ἀγοραστῇ τῶν ἐλληνικῶν βιβλίων²³. Ἀποτέλεσμα τῆς οἰκονομικῆς κρίσης εἶναι καὶ ὁ ὀξύς συναγωνισμὸς ἀνάμεσα στὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας, καθὼς ἔμμεσα μᾶς ὁμολογεῖ καὶ ὁ Γλυκὺς: «*Ἔτι δὲ παρακαλῶ τὴν εὐγενίαν σου ὅσες φατοῦρες σᾶς ἔρχονται διὰ βυββλία, ὅλα νὰ προστάξεις νὰ τὰ πέρνουν ἀπὸ τὴν στάμπα μας...*»²⁴. Εἶναι φανερὸ πὼς ὁ ἄμεσος ἀνταγωνιστὴς τοῦ Γλυκοῦ εἶναι τὸ τυπογραφεῖο τοῦ Σάρου, ποὺ ἔχει ἰδρυθεῖ στὴ Βενετία πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια²⁵. Ἡ παράκληση τοῦ Γλυκοῦ στὸν Περούλη εἶναι ἀκόμα μιὰ μαρτυρία γιὰ τὸν τρόπο τῆς διακίνησης τῶν βιβλίων στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας· ἐντάσσονται²⁶ δηλαδὴ καὶ αὐτὰ μέσα στὰ ἄλλα ἐμπορεύσιμα εἶδη καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξαρτῶνται κάθε φορὰ ἀπὸ τὶς οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἀλλαγὲς ἐνὸς εὐρύτερου χώρου.

Ἔτσι, παρὰ τὶς προσπάθειες τοῦ Γλυκοῦ καὶ παρόλο τὸ φόρτωμα τῶν εὐθυνῶν γιὰ τὴν κακὴ κατάσταση τοῦ τυπογραφείου πρῶτα στὸν Π. Στράτη καὶ ἔπειτα στὸ γιό του, Δημήτρη, τὰ πράγματα δὲν θὰ ἀλλάξουν πρὸς τὸ καλὺτερο γρήγορα. Καὶ θὰ πρέπει νὰ φτάσει ὁ 18ος αἰ. ποὺ θὰ δημιουργήσῃ τὶς ἀπαραίτητες συνθῆκες²⁷ γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ - οἰκονομικὴ πρόοδο τοῦ τυπογραφείου Γλυκοῦ.

a Venezia nel secolo XVII, «Archivio Veneto», Serie V, vol. XCIII (1971) 33 - 37. Γιὰ τὶς κατηγορίες σὲ βάρος τοῦ Π. Στράτη βλ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη, ὁ.π., σ. 67 - 68.

23. Βλ. ΦΙΛ. Η. ΗΛΙΟΥ, Τὰ τραβήγματα τῶν ἐλληνικῶν βιβλίων τὸν 16ο αἰώνα, «Ἑλληνικά» τόμ. 28 (1975) τχ. 1, σ. 121. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Προσθήκες στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, Ἀθήνα 1973, σ. 32 κεξῆς.

24. Βλ. ἔγγρ. Β', στ. 19 - 20.

25. Βλ. G. PLUMIDIS, Tre tipografie di libri Greci: Salicata, Saro e Bortoli, «Ateneo Veneto» 9 (1971).

26. Βλ. ΦΙΛ. Η. ΗΛΙΟΥ, Τὰ τραβήγματα... ὁ.π., σ. 135 κεξῆς.

27. Βλ. ΦΙΛ. Η. ΗΛΙΟΥ, Προσθήκες... ὁ.π., σ. 39 κεξῆς.

Τ Α Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α *

Α'

Γιάννινα

1695

17 Φεβρουαρίου

Περίληψη.— Γράφει ὁ Μιχ. Γλυκὺς στὸ Μιχ. Περούλη πὼς στέλνει δικό του ἄνθρωπο με 1000 δουκάτα, γιὰ νὰ ἀγοράσει ἐμπορεύματα, με τὴ βοήθεια τοῦ Π. Στράτη, καὶ νὰ φύγει γιὰ τὴ Σμύρνη. Τὸν παρακαλεῖ ἀκόμα νὰ προσέχει τὸ σύντροφό του στὸ τυπογραφεῖο, Π. Στράτη, δίνοντάς του συμβουλὲς γιὰ τὴ σωστὴ λειτουργία τοῦ μαγαζιοῦ.

Αὐτόγραφο: A.S.V., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato Peruli, b. 18, fasc. 5, χ.ζ. Μονόφυλλο. Στὸ ἀριστερὸ περιθώριο τῆς πίσω σελίδας σημειώνεται με τὸ χέρι τοῦ Περούλη: *γραμμένη ἀπὸ 59 μηχάλη γληκή 17 φλεβαρήνου 1695.*

Τιμιότατε, εὐγαινέστατε καὶ πολλὰ ἡγαπημένε μου |² ἄρχω κῦρ Μιχαήλ Πυρούλη¹, ἀκριβῶς τὴν |³ ἀφεντία σου προσκυνῶ.

|⁴ Τὰ πολλὰ καὶ ἀνιπόφορα βάσανα² ὁποῦ ἐπερικύκλωσαν τὴν ἐλενηνὴν μου πατρίδα ἐγί⁵ναν ἐτία ποῦ δὲν ἔγραφα τῆς εὐγενείας σου, καὶ θέλης μοῦ συμπαθίση. Πλὴν ἐγὼ |⁶ πάντα σὲ ἔχω μέσα εἰς τὰ φυλοκάρδια τῆς καρδίας μου, ἔστοντας καὶ νὰ εἶσε ἀνὴρ |⁷ εὐγενεὶς καὶ ἔντιμος καὶ φίλος τῶν φίλων. Διὰ τοῦτο ἔρχομε με τὴν παρόν μου νὰ τὴν |⁸ προσκυνίσω καὶ νὰ τῆς φανερώσω τὴν δουλοσύνην καὶ ἀγάπην ὁποῦ τῆς ἔχω, παρα⁹καλόντας τὸν κύριον νὰ τῆς χαρίσῃ μακρὸν βίον, ὡς βούλεται. Ἄλλο Signor Μιχαήλ ἂς |¹⁰ ἡξεύρῃ ἢ ἐντιμότη σου πὸς τῶρα στέλνω εἰς τὰ αὐτόθι τὸν ἐδικό μου τὸν Θανάση, ἐκείνον |¹¹ ὁποῦ ἦττον σκλαβομένος εἰς τὴν Μπαρμπαρία³, τοῦ ὁποῖου τοῦ ἔδοσα χύλια δουκάτα |¹² νὰ τὰ δουλευθῇ συνδροφικῶς. Καὶ ἔρχεται αὐτοῦ νὰ τοῦ ψωνίσῃ ὁ κῦρ Πάνος Στράτης⁴ με¹³ρικὰ πράγματα διὰ τὴν Σμύρνη. Καὶ παρακαλῶ τὴν εὐγενεία σου νὰ τὸν ῥεκουμαν¹⁴τάρης⁵ εἰς ἐκεῖνον τὸν φίλον σου⁶ ποῦ ἔχῃς εἰς τὴν Σμύρνη, γραφοντάς του πὸς εἶναι ἄν¹⁵θρωπος ἐδικό σου καὶ νὰ τὸν προσέχῃ. Καὶ ἐγὼ θέλω ἡμε πάντα εἰς τοὺς ὀρισμοῦ σου. Ἀκομὴ |¹⁶ τὴν παρακαλῶ πολλὰ νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἐδικόν μου κῦρ Πάνον Στράτη καὶ νὰ ὁρμηνεύῃς |¹⁷ καὶ νὰ τὸν νουθετᾷς εἰς ὅσα σεμνὰ καὶ ἔντιμα, ὡς ἂν νὰ ἴσουν ἰδιός του πατέρα. Καὶ |¹⁸ ἀπὸ τὸν Θεὸν θέλης ἔχῃ τὸν μισθόν. Ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν τόπον οἱ νέοι εὐχῶλα πίπτουν |¹⁹ εἰς ταῖς παγίδες τοῦ διαβόλου

* Τὰ ἔγγραφα δημοσιεύονται με διορθώσεις στὴ στίξη, στὰ κεφαλαῖα καὶ στὸ χωρισμὸ τῶν λέξεων. Οἱ λίγες βραχυγραφίες ἀναλύονται σιωπηρά.

καὶ δὲν σιλογίζονται τὸν ὄλεθρον τῆς ψυχῆς τους καὶ τὸν μέγαν ²⁰ χαλασμὸν τοῦ σολδίου τους καὶ τὴν μεγάλην ἀτιμίαν. Διὰ τοῦτο σὲ παρακαλῶ καὶ ²¹ προσκυνῶ νὰ γένης πατέρας εἰς αὐτὸν νοθετιζοντάς τον νὰ λήπῃ ἀπὸ ταῖς κα²²καῖς συναναστροφαῖς. Ἀλλὰ νὰ κυτάξῃ τὸ μαγαζὶ καθὼς πρέπη διὰ νὰ εἶναι ἀνιχ²³θός, εἰς μνημόσυνον τοῦ μακαρίτη πατρός μου νὰ μὴ μᾶς γένῃ καμία ἀτιμία. Ἐπι²⁴θυμῶ καὶ τὴν παρακαλῶ νὰ μοῦ στίλῃ κανένα γράμμα διλοτικὸν τῆς ἐγία σου νὰ χέρωμαι. ²⁵ Παρακαλῶ τὴν ἐντιμότη σου νὰ προσκυνήσῃ ἀπὸ μέρος μου τὸν λογιότατον διδάσκαλον⁷ ²⁶ τοῦ Σεμεναρίου καὶ τὸν ἐντιμότατον Signor Μάκουλαν⁸ καὶ τὸν τίμιον ἀνιψιὸν τῆς⁹. Ταῦτα μὲν ²⁷ διὰ τοῦ παρόντος ὁ δὲ Κύριος νὰ εἶναι τῆς ἐντιμότητός σου πάντα βοηθός.

²⁸ 1695 - Φεβρουαρίου 17, εἰς Ἰωάννινα.

²⁹ μικρὸς δοῦλος τῆς σῆς ἐντιμότητος

³⁰ Μιχαὴλ ὁ Γλυκὺς εἰς τοὺς ³¹ ὀρισμοῦ σου

Σ Χ Ο Λ Ι Α

1. Γι' αὐτὸν βλ. εἰσαγ. σημ. 10.

2. Ὁ Γλυκὺς ἀναφέρεται ἐδῶ στὴν κακὴ κατάσταση, πού διαμορφώθηκε στὴν Ἡπειρο κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ βενετοτουρκικοῦ πολέμου (1684 - 1699). Εἰδικότερα, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Αὐλώνας ἀπὸ τοὺς Βενετούς (18 Σεπτ. 1690), ἐπαναστάτησαν πολλὰ χωριά τῆς Ἡπείρου καὶ τμῆμα τῆς περιοχῆς βρισκόταν οὐσιαστικά κάτω ἀπὸ βενετικὸ ἔλεγχον. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀνάγκασαν τὴν Πόρτα νὰ στείλῃ ἰσχυρὰς δυνάμεις στὴν περιοχή, πού ἀποκατάστησαν τὴν τάξιν προκαλώντας ὅμως καὶ γενικὴ ἀναστάτωση στὴ χώρα ὡς τὰ 1693, μὲ τίς σφαγές, τίς ἐξωμοσίες καὶ τίς μετακινήσεις πληθυσμῶν. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τόμ. ΙΑ', Ἀθήνα 1975, σ. 31 - 32. ΑΠΟΣΤ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Δ', Θεσσαλονίκη 1973, σ. 32.

3. Μπαρμπάρια, περιοχή τῆς Β. Ἀφρικῆς, ὅπου τὰ σημερινὰ κράτη : Ἀλγερία, Τунησία, Μαρόκο. Ὁρμητῆριο καὶ καταφύγιον τῶν ἄγριων μπαρμπάρων πειρατῶν, πού ἡ δράση τους ἦταν ἰδιαίτερα καταστρεπτικὴ γιὰ τοὺς νησιώτικους πληθυσμούς. Γιὰ περισσότερα βλ. ΑΠΟΣΤ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., τόμ. Β', Θεσσαλονίκη² 1976, σ. 150 - 157, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

4. Ἀπὸ τίς διάφορες ἀποσπασματικὰς πληροφορίες πού μᾶς δίνει ὁ Κ. Μέρτζιος στὶς ἐργασίες του γνωρίζουμε πὼς ὁ Πάνος Δημ. Στράτης ἦταν ἔμπορος ἀπὸ τὴν Παραμυθιά, ἐγκαταστημένος στὴ Βενετία. Μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος Βενετίας ἀπὸ τὸ 1680 - 1708 (βλ. Ε.Ι.Β., Παλαιὸ Ἀρχεῖον, reg. 134 καὶ 225, Γ' καὶ Δ' Μητρ.) συνεργάστηκε μὲ τὸ Μιχ. Ν. Γλυκὺ, πού τοῦ ἀνέθεσε τὴ διεύθυνση τοῦ τυπογραφείου του. Ἀλλωστε στὸν ἐμπορικὸ τομέα εἶχαν συνεργαστεῖ καὶ οἱ πατεράδες τους, Νικ. Γλυκὺς καὶ Δημ. Στράτης, καὶ ὁ Π. Στράτης ἦταν γυναικάδελφος τοῦ Λεοντάρη Γλυκὺ, ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαήλ. Ἡ συνεργασία στὸ τυπογραφεῖον, πού ἦταν γιὰ δέκα χρόνια, δὲν πῆγε καλὰ καὶ στὸ τέλος διακόπηκε (1702). Ὁ Π. Στράτης πέθανε στὶς 28 Δεκ. 1728. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» Ι (1935) 14 - 18, ΙΑ' (1936) 229. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη

Παραμυθίας και Πάργης, Σχολή Ἐπιφανίου Ἡγουμένου, «Ἡπειρωτικά Χρονικά» Δ' (1929) 65 - 71.

5. ρεκουμαντάρω (ιταλ. raccomandare), συστήνω, ἐμπιστεύομαι.

6. Δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ διαπιστωθεῖ ποῖος εἶναι ὁ φίλος τοῦ Περούλη στὴ Σμύρνη, γιατί ὁ Περούλης διατηροῦσε ἐμπορικὲς σχέσεις μὲ πολλοὺς ἐμπόρους στὴν πόλη αὐτή, ὅπως οἱ Δημ. Κουμπελῆς, Δημ. Παλαιολόγος, Μιχ. Καραγιάννης.

7. Δάσκαλος στὴ σχολή Φλαγγίνη (Σεμενάριο) τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι ὁ Ἰωάννης Χαλκείας ἀπὸ τὴ Μοσχόπολη. Γιά περισσότερα βλ. ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, Ἡ Φλαγγίνειος σχολὴ τῆς Βενετίας, Θεσσαλονίκη 1975, σ. 111 - 114, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

8. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἰωάννη Μάκολα, ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἀθηναϊκὴ ἀρχοντικὴ οἰκογένεια, ποὺ ἀκολούθησε τὸ Μοροζίνη, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς Ἀθήνας ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς (10 Ἀπρ. 1688), καὶ μέλη τῆς ἐγκαταστάθηκαν στὴν Πελοπόννησο, τὰ Ἐφτάνησα καὶ τὴ Βενετία. Ὁ Ἰωάννης Μάκολας χρημάτισε καὶ πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητας. Γιά τὸν Ἰω. Μάκολα καὶ γενικότερα γιὰ τὴν οἰκογένεια Μάκολα βλ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΕΛΟΥΔΟΥ, Ἑλλήνων Ὁρθόδοξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ, Βενετία² 1893, σ. 188. Α. Χ. ΖΩΗ, Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν Ζακύνθου, τόμ. 2, Ἀθήνα 1963, σ. 382, ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. ERNESTO CORSINI - GAETANO ZAMPARO, Documenti e geneologia della famiglia Macola, conti di Gomosto e Martesa (Nozze Ballavisti - Macola), Πάντοβα 1923.

9. Ἀνεψιὸς τοῦ Μιχ. Σταμ. Περούλη εἶναι ὁ Δημ. Σπυρ. Περούλης, ποὺ θὰ διαδεχτεῖ τὸ θεῖο του στὸ ἐμπόριο καὶ θὰ ἀναδειχτεῖ σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἐμπόρους στὴ Βενετία.

B'

Γιάννενα

1696

7 Μαΐου

Περίληψη.—Ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο γράμμα, ὁ Γλυκὺς παρκαλεῖ τὸν Περούλη νὰ συμβουλευεῖ καὶ νὰ καθοδηγεῖ τὸ σύντροφό του στὸ τυπογραφεῖο Π. Στράτη. Τοῦ γράφει ἀκόμα νὰ ἀγοράζει ὅσα βιβλία τοῦ παραγγέλνουν ἀπὸ τὸ δικό τους τυπογραφεῖο, στὸ ὁποῖο στηρίζει κάθε ἐλπίδα του γιὰ οἰκονομικὴ εὐχέρεια καὶ ἀποκατάσταση τῶν παιδιῶν του. Γιά τὴ μητριά του Χάιδω Σουγδουρῆ, γράφει ὅτι τοῦ στέρησε τὴν πατρικὴ του κληρονομιά.

Αὐτόγραφο: A.S.V., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato Peruli, b. 18, fasc. 5, χ.ἀ. Μονόφυλλο. Στὸ κάτω δεξιὸ περιθώριο σημειώνεται μὲ τὸ χέρι τοῦ Μιχ. Περούλη: γραμμένη ἀπὸ 59 *μηχαλὴ Γλητζῆ μαγον* 7 1696.

¹Εντιμότητα, εὐγανέστατε καὶ πολλὰ ἡγαπημένε μου |² Signor Μιχαῆλ Πυρούλη, ἀκριβῶς τὴν αὐ³θεντία σου προσκυνῶ.

|⁴Εἰς ταῖς 29 τοῦ ἀπερασμένου μηνὸς τὴν κατὰ πολλὰ ἐπιθυμητὴν μου γραφὴ τῆς ἀφεν⁵τίας σου ἔλαβα γραμμένην ἀπὸ ταῖς 30/20 τοῦ Μαρτίου καὶ ἀναγνοθοντάς την ἐχάρικα πολλὰ |⁶τὴν καλὴν της εἰγία. Εἶδα καὶ ἐκα-

τάλαβα διὰ μέσον τοῦ τιμίου της γραμματος τὴν καθαράν ^{|7} καὶ ἄδολον ἀγάπην καὶ προθυμία ποῦ ἔχης πρὸ τοῦ λόγου μας καὶ ὑπὲρ εὐχαριστῶ τὴν καλήν ^{|8} της ἀγάπης. Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος νὰ σὲ κάμῃ πολυχρόνιον καὶ μεθ' ἔπιτα νὰ σὲ ἀξιόση τῆς οὐρα^{|9}νίου βασιλείας. Ἐγὼ πάλιν ξαναπαρακαλῶ τὴν εὐγενεία σου νὰ ἀγαπᾷς τὸν ἐδικό μου ^{|10} τὸν Πάνω¹ καὶ νὰ τὸν ὀρμηνέβης καὶ νὰ τὸν σιδρομίσης ἀνίσως καὶ ἔχῃ τίποτες χροῖα. Ὅτι ^{|11} δὲν ἀγαπῶ νὰ μοῦ γένῃ καμία ἐνδροπή, ποῦ ὁ Θεὸς νὰ μὴ τὸ δόσῃ. Κυβέρινα τον ὡς ἂν ^{|12} πεδί σου καὶ συχνὰ νὰ τὸν νουθετᾷς εἰς τὰ ὅσα εἶναι τῆς τιμῆς καὶ διὰ κυβέρινηση τοῦ ^{|13} νεγότησιου², διὰ νὰ μὴν πέσῃ εἰς τίποτες σατανικαῖς παγίδες, ποῦ καλὰ ἡξεύρης ἢ εὐγέ^{|14}νία σου πὸς πίπτουν οἱ νέοι καὶ φθίρουν τὸν βίον τους, τὴν ψυχὴν τους καὶ τὸ κορμί τους ἀπὸ ^{|15} τὴν κακὴν ἀσθένεια τῆς μαλιφράντζας³. Τὸ πολὴ θάρος καὶ ἡ μεγάλη εὐλάβια καὶ ^{|16} προσκύνῃση ὁποῦ προσφέρνω εἰς τὴν ἐντιμότητά σου μὲ παρακυνᾷ καὶ γράφω μὲ ^{|17} πολλὴ θάρος καὶ τὴν παρακαλῶ νὰ μᾶς ἀσιστέρω⁴ εἰς τὰ πάντα ὡς ἂν καλὸς πατέρας ^{|18} καὶ ἀπὸ τὸν ἐπ' οὐράνιον Θεὸν θέλῃς ἔχῃ τὸν μισθὸν καὶ τὴν ἀνταμιβίην. Ἐτι δὲ πα-
ρα^{|19}καλῶ τὴν εὐγενεία σου ὅσες φατοῦρες⁵ σᾶς ἔρχονται διὰ βυβλίια, ὅλα νὰ προστάξης νὰ τὰ ^{|20} πέρουν ἀπὸ τὴν στάμπα μας, διὰ νὰ ἡμπορῶ νὰ σοστεν-
τάρωμε⁶. Ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν στάμ^{|21}πα ἔχω τὴν ἐλπίδα μου νὰ κυβερνηθῶ ἐγὼ καὶ τὰ πεδιά μου. Ὅτι τὰ μετρίτὰ ποῦ εἶχε ἀφί^{|22}ση ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου, μοῦ τὰ ἐχμαλότισε ἢ μαρμαπαρέξα μητριά μου⁷. ^{|23} Μόνον ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ ἐκδίκησιν εἰς αὐτὴν διὰ παράδειγμα ἀλοννῶν γυναικῶν ὁμίον^{|24} της. Ταῦτα μὲν διὰ τὸ παρόν, διὰ νὰ μὴν τὴν ἐνοχλῶ. Καὶ διὰ τὸ τέλος, τὸν ἐντιμώτατον ^{|25} καὶ πολλὰ ἡγαπημένον μου ἀνιψιόν σου πολλὰ καὶ ἀκριβῶς τὸν προσκυνῶ καὶ ὁ Κύριος νὰ εἶναι τῆς σῆς ^{|26} ἐντιμότητος πάντα βοηθός. 1696 — μαῖου 7 — εἰς Ἰωάννινα.

^{|27} τῆς σῆς ἐντιμότητος μικρὸς δοῦλος

^{|28} ἀλλὰ πιστὸς φίλος

^{|29} Μιχαήλ ὁ Γλυκὺς

ΣΧΟΛΙΑ

1. Εἶναι ὁ συνεργάτης τοῦ Μιχ. Γλυκὺ, Πάνος Δημ. Στράτης· βλ. γι' αὐτόν, ἔγγρα. Α', σημ. 4.

2. νεγότησιο (τὸ) (ἰταλ. negozio), ἐμπορικὸ κατὰστημα.

3. μαλιφράντζα, (ῆ) (ἰταλ. male di Francia) καὶ μαλαφράντζα, ἀφροδίσιο νόσημα, σύφιλη. Ἡ ἀφρώστια αὕτη, γιὰ τὴν ὁποία γίνεται γιὰ πρώτη φορὰ λόγος στὴ Βενετία στὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 15ου αἰ., πρέπει νὰ ἦταν σὲ μεγάλη ἐξαρση γύρω στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ.· βλ. POMPEO MOLMENTI, La storia di Venezia nella vita privata, Bergamo⁷ 1927, τόμ. Β', σ. 52 καὶ τόμ. Γ', σ. 349 - 370.

4. ἀσιστέρω (ἰταλ. assistere), συντρέχω, βοηθῶ, συμπαρκατέκομαι.

5. φατούρα (ῆ) (ἰταλ. fattura), ἀπόδειξη παραλαβῆς ἐμπορευμάτων, ἔγγραφη παραγγελία ἐμπορευμάτων.

6. σοσεντάρομαι (ιταλ. *sostentare*), συντηροῦμαι.

7. Μητριά τοῦ Μιχ. Γλυκὺ εἶναι ἡ Χάιδω Σουγδουρή, ἀδερφή τοῦ γνωστοῦ λογίου Γ. Σουγδουρή. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὸ Μιχ. Γλυκὺ καὶ στὴ μητριά του ποτὲ δὲν ἦταν καλές, ἐντάθηκαν ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Νικ. Γλυκὺ μὲ ἀφορμὴ τὰ κληρονομικὰ δικαιώματά τους. Καθὼς φαίνεται, ἡ Χάιδω κατὰφερε νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Μιχαήλ σημαντικὸ μέρος τῆς περιουσίας τοῦ Νικ. Γλυκὺ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Μιχαήλ χρησιμοποιεῖ ἐναντίον τῆς κάθε μέσο, μάλιστα ἐπέτυχε νὰ προκαλέσει καὶ τὸν ἀφορισμὸ τῆς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Γιὰ περισσότερα βλ. ΑΘΗΝΑΓΟΡΑ, μητροπολίτη, ὁ.π., σ. 64, 70 - 77. Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ, 'Η οἰκογένεια τῶν Γλυκῶν ἢ Γλυκῆδων, «'Ηπειρωτικὰ Χρονικὰ» Ι' (1935) 29 - 31. ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 'Ανέκδοτα 'Ηπειρωτικὰ Μνημεῖα, «'Ηπειρωτικὰ Χρονικὰ» ΙΕ' (1938) 107 - 109, ὅπου καὶ ἡ διαθήκη τῆς Χάιδως Σουγδουρή.

Γ'

Γιάννενα

1696

1 Ὀκτωβρίου

Περίληψη.—Ὁ Γλυκὺς παρακαλεῖ τὸν Περούλη νὰ τοῦ δανείσει δυὸ χιλιάδες δουκάτα, γιατί βρίσκεται σὲ ἄσχημη οἰκονομικὴ κατάσταση. Βρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ κατηγορήσει πάλι τὴ μητριά του.

Αὐτόγραφο: A. S. V., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato Peruli, b. 18, fasc. 5, χ.δ. Μονόφυλλο. Τὸ ἔγγραφο εἶναι μεταφρασμένο στὰ ἰταλικά καὶ συνεχίζεται καὶ στὴν πίσω ὀψὲ μὲ τὸ κείμενο τῆς μετάφρασης, ποὺ ἔγινε στίς 29 Αὐγούστου 1704 ἀπὸ τὸ νοτάριο Φραγκίσκο Βελάνο. Τὴν ἴδια ἡμερομηνία ἔχει καὶ ἡ ἐπικύρωση, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸ Βενετὸ νοτάριο Antonius Bragadenus. Στὸ ἐπάνω δεξιὸ περιθώριο τῆς πίσω σελίδας σημειώνει ὁ Περούλης: γραμμένη ἀπὸ *ερ* *μηχανή* *γληκη* *οχτοβρηον* *α* 1696.

Τιμιότατε, εὐγαινέστατε καὶ πολλὰ ἡγαπημένε μου ² *κὺρ Μιχαήλ Πυρούλη, τὴν αὐθεντία σου πολλὰ* ³ *προσκυνῶ. Ὅμως καὶ τὸν ἡγαπημένον μου* ⁴ *ἀνεψιόν σου.*

⁵ *Κύριον τὸν Θεὸν παρακαλῶ διὰ τὴν ἐγίαν τῆς αὐθεντίας σου. Μὲ τὴν παρόν μου εἰς μάρκος* ⁶ *δὲν γράφω τῆς αὐθεντίας σου, μόνον ἔρχομε νὰ τὴν παρακαλέσω ὡς ἀληθινὸν καὶ* ⁷ *πιστόν μου φίλον, ἐτοῦτην τὴν ὥρα, νὰ μὲ δανίσῃς δύο χιλιάδες δουκάτα* ¹ *εἰς τόσα* ⁸ *τζεκύνια* ², *νὰ μοῦ τὰ στίλῃς ὅτι ἔχω μία ὑπόθεση πολλὰ χραιζόμενη νὰ τελιώσω καὶ ἤμε* ⁹ *πολλὰ ὀδείου ἀπὸ κοντάδα* ³, *ὅτι ἔχωμε μεγάλα κεσάτια* ⁴ *καὶ δὲν ἡμποροῦμε νὰ πουλίσω* ¹⁰ *με καὶ ἂν δόσωμε καὶ πονθενὰ τρομάζωμε νὰ πάρωμε τὸ σολδί μας. Μόνον παρακαλῶ* ¹¹ *τὴν εὐγενείαν σου εἰς ἐτοῦτην μου τὴν ἀνάγκη νὰ μοῦ βρεθῇς ταῖς δύνῃς χιλιάδες τὰ δου* ¹² *κάτα καὶ νὰ πλερόνω πρὸς ἕξι τὰ ἑκατὸ τὸν χρόνον. Ὅσος κερὸς ἤθελεν ἀπεράσῃ* ¹³ *παράνουν νὰ μὴ μοῦ πάρῃς. Ἴδὲ καὶ ὀρίζῃς καὶ παράνουν, κάμε καθὼς ὀρίζῃς. Καὶ διὰ πλέον* ¹⁴ *σιγουρατζιόν σου* ⁵, *γράφω*

τοῦ ἐδίκου μου κύρ Πάνου Στράτη νὰ σοῦ κάμη τὴν ὑπόσχεσιν⁶. ¹⁵ Καὶ σὲ παρακαλῶ πολλὰ νὰ κάμης ἐτοῦτη τὴν ὥρα ὡς ἂν ἴδιος πατέρας εἰς τοῦ λόγου μου, ¹⁶ ὅπου νὰ ἔχη τὸ ἀνάθεμα ἢ μητριά⁷ μου, ποῦ μὲ ἰστέρισε ἀπὸ τὴν πατρικὴν μου πε¹⁷ριουσία. Καὶ νὰ ἔχη τὸν ἀφορεσμὸν τοῦ Χριστοῦ μαζί μὲ τοὺς συνκονονοὺς της. Ταῦτα ¹⁸ διὰ τὸ παρὸν καὶ ὁ Κύριος περισκέπη τῆς αὐθεντίας σου. 1696, Ὁκτωβρίου αἴτην εἰς Ἰωάννινα.

¹⁹ τῆς ἐντιμοτιτοῦ σου μικρὸς δοῦλος ἀλλὰ πιστὸς ²⁰ φίλος Μιχαὴλ ὁ Γλυκὺς

ΣΧΟΛΙΑ

1. δουκάτο, τὸ (ἰταλ. ducato), χρυσὸ καὶ ἀργυρὸ βενετικὸ νόμισμα. Τὸ χρυσὸ τὸ 1543 ὀνομάσθηκε zecchino. Ἡ πρώτη ἀξία τοῦ χρυσοῦ δουκάτου ἦταν 18 grossi, ἀλλὰ ὕστερα σταθεροποιήθηκε στὰ 24 grossi. Οἱ συναλλαγές συνήθως γινότανε σὲ δουκάτα ἀργυρὰ ποῦ ἡ πρώτη τους ἀξία ἦταν 2 λίρες καὶ 8 σολδία, γιὰ νὰ σταθεροποιηθεῖ στὴν ἐποχὴ τοῦ δόγγη Leonardo Loredan (1501 - 1521) στὴ σταθερὴ πιά ἀπὸ τότε τιμὴ τῶν 6 λιρῶν καὶ 4 σολδίων. Στὰ ἔγγραφα τὰ βρῖσκουμε μὲ διάφορες ὀνομασίες, ὅπως δουκάτα correnti, effettivi, d'argento καὶ μὲ τίς ἐλληνικές: τρεχοῦμενα, λιανικά, ἀργυρά. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. P. MOLMENTI, ὁ.π., τ. Α', σ. 265 - 268. G. MAJER, L'officina monetaria della Repubblica di Venezia, «Archivio Veneto», serie V, vol. LII - LIII (1953) 28 - 44 καὶ κυρίως σ. 35 σημ. 1.

2. τζεκίνι, τὸ (ἰταλ. zecchino), χρυσὸ βενετικὸ νόμισμα (βλ. καὶ σημ. 1) περιζήτητο στὶς ἐμπορικὲς ἀγορές. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γλυκὺς ζητᾷ τὰ δανεικὰ χρήματα σὲ τζεκίνια. Βλ. καὶ ΠΑΝΤ. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗ, Ἱστορία τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Ἑλλάδος, τ. Α' (1821 - 1862), Ἀθήνα 1934, σ. 40, 45 καὶ 171.

3. κοντάδα, τὰ (ἰταλ. contati, βενετ. contadi), μετρητά.

4. κεσάτι, τὸ (τουρκ. kesat), συνήθως στὸν πληθ. κεσάτια, ἐμπορικὴ στασιμότητα.

5. σιγουρατζιόν, ἡ (βενετ. sicurazion), ἐγγύηση, ἀσφάλεια.

6. ἐδῶ σημαίνει: γραφτὴ ἀπόδειξι δανεισμοῦ χρημάτων.

7. Βλ. ἔγγρ. Β', σημ. 7.

Δ'

Γιάννενα

1696

4 Ὁκτωβρίου

Περίληψη.—Ὁ Γλυκὺς εὐχαριστεῖ τὸν Περούλη γιὰ τίς 200 λίρες ποῦ ὁ Περούλης ἔγραψε στὸ ὄνομα τοῦ Π. Στράτη στὸ «μιάγκο». Τοῦ ζητᾷ πάλι τὸ δάνειο, γιὰ τὸ ὁποῖο τοῦ εἶχε μιλήσει στὸ προηγούμενο γράμμα του.

Αὐτόγραφο: A.S.V., Grande Fraterna S. Antonin, Archivio Privato Peruli, b. 18, fasc. 5, χ.ἀ. Μονόφυλλο. Τὸ κείμενο συνεχίζεται καὶ στὴν πίσω σελίδα μὲ τὴ μετάφραση τοῦ κειμένου στὰ ἰταλικά, ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸ νοτάριο Φραγκίσκο Βελάνο στὶς 29 Αὐγούστου 1704. Στὴν πίσω σελίδα καὶ ἡ ἐπικύρωση, ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὸ Βενετὸ νοτάριο Antonius Bragadenus στὶς

30 Αυγούστου 1704. Στην κάτω δεξιά γωνία τῆς πίσω σελίδας ὁ Περούλης σημειώνει: γραμμένη ἀπὸ Ξρ μηχαηλ γλητζή ὀχτοβρηον 4 1696.

Τιμιότατε, εὐγαινέστατε καὶ πολλὰ ἡγαπημένε μου, κῦρ Μιχαήλ ^{|2} Πνρούλη, τὴν ἀθθεντία σου πολλὰ προσκυνῶ. Ὅμιως καὶ ^{|3} τὸν ἡγαπιμένον μου τὸν ἀνιψιόν σου.

^{|4} Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ παρόντος μηνὸς μὲ ἄλλη μου γραφὴ τῆς εἶχα γράψῃ καὶ τὴν ἐπαρακαλοῦσα ^{|5} νὰ μοῦ κάμῃ μία ἐβεργεσία, καθὼς καὶ ὁ κῦρ Πάνος ¹ ὁ ἐδικός μου θέλῃ σοῦ συντίχῃ ². Καὶ παρακαλῶ ^{|6} πολλὰ τὴν εὐγαινία σου νὰ γένῃς πατέρας εἰς τοῦ λόγου μου δίχως καμία σου ζημία καὶ μὲ ὑπόσχεσιν τοῦ ^{|7} ἐδικοῦ μου κῦρ Πάνου. Τώρα μὲ τὴν παρόν μου ἤμε νὰ ἀποκριθῶ τὴν ἀθθεντία σου εἰς τιμία σου ^{|8} γραφὴ, ποῦ τὴν σήμερον ἔλαβα, γραμμένην ἀπὸ ταῖς πρότερες τοῦ ἀπερασμένου μηνὸς καὶ ^{|9} ἀναγνωθοντάς τὴν ἐχάρικα πολλὰ τὴν καλήν τῆς ἐγγία, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκατάλαβα τὴν καθαρά ^{|10} καὶ ἄδολον ἀγάπην ὁποῦ ἔχῃς εἰς τοῦ λόγου μου, διὰ τὴν σνδρομὴ ὁποῦ ἔκαμες τοῦ ἐδικοῦ μου ^{|11} κῦρ Πάνου καὶ τοῦ ἔγραψες εἰς τὸν μπάνκο ³ διακόσιες λίτρες ⁴. Καὶ εὐχαριστῶ κατὰ πολλὰ τὴν ^{|12} ἀθθεντία σου. Ὁ Θεὸς νὰ σὲ πολυχρονίσῃ καὶ νὰ σοῦ χαρίσῃ τὰ ὅσα ὀρέγεσε. Ἐγὼ ἄξιος δὲν ἤμε νὰ ^{|13} σοῦ δώσω τὴν ἀνταμιβὴν μόνον ὁ πλουσιόδορος Θεὸς νὰ σοῦ χαρίσῃ τὸν παράδισον. Ἀκομὶ καὶ τῶρα ^{|14} νὰ μοῦ βρεθῇς σὲ παρακαλῶ πολλὰ εἰς ὅσα μὲ τὴν ἄλλην μου σοῦ ἔγραφα, διὰ νὰ κουμουδάρω ^{|15} μία μου ὑπόθεση πολλὰ ἀνανγκέα. Καὶ ἂς ἔχω συχνὰ τιμιόν σου γράμμα δηλοτικὸν τῆς ἐγγία σου. Καὶ διὰ ^{|16} τὸ τέλος τὸν λογιότατον διδάσκαλον ⁶ τοῦ Σεμεναρίου πολλὰ προσκυνῶ, καὶ ἂς θημιθῇ νὰ συχνο^{|17}νουθετᾷ τὸν Μπονμπούλη ⁷ διὰ νὰ μὴ κολασθῇ. Καὶ ὁ Κύριος περισκέπη τῆς εὐγαινία σου. ^{|18} 1696, Ὀκτωμβρίου 4 — εἰς Ἰωάννινα.

^{|19} τῆς ἐντιμοτητό σου μικρὸς δοῦλος ἀλλὰ πιστὸς φίλος

^{|20} Μιχαήλ ὁ Γλυκὸς

ΣΧΟΛΙΑ

1. Πάνος Στράτης, γι' αὐτὸν βλ. ἔγγρ. Α', σημ. 4

2. συντυχαίνω, ἐδῶ μὲ τὴ σημασία τοῦ λέγω, συνομιλῶ, ἐκθέτω.

3. Banco - Giro, ἦταν ἡ Δημόσια Τράπεζα τῆς Βενετίας, ποὺ ἰδρύθηκε στὰ 1620 καὶ βοήθησε σὲ πολλὰς δύσκολες στιγμὲς τῇ Δημοκρατίᾳ. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι κατέθεταν τὰ κεφάλαιά τους μὲ τόκο 6 %. Χαρακτηριστικὸ τοῦ Banco - Giro ἦταν πὼς τὰ κεφάλαια μποροῦσαν νὰ γυρίσουν (girare) εὐκόλᾳ ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐνὸς ἐμπόρου στὸ ὄνομα ἐνὸς ἄλλου καὶ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο γινόταν πῶς εὐκόλες οἱ ἐμπορικὲς συναλλαγές. Γιά περισσότερα βλ. AMEDEO SORESINA, Il Banco Giro di Venezia, Venezia 1889. P. MOLMENTI, ὁ.π., τόμ. Γ', σ. 32 - 33.

4. Πρόκειται γιὰ τίς λίρες. Ἡ λέξη λίτρα στὴ θέση τῆς λέξης λίρα χρησιμοποιεῖται συχνὰ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνεὺς ἐμπόρους στὴ Βενετία. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ἐδῶ πὼς ὑπῆρ-

χε ειδικό σταθερό νόμισμα για τις συναλλαγές με το Banco - Giro, ή λίρα του Banco Giro, που η αξία της ήταν 12 δουκάτα. Η σταθερή τιμή της λίρας του Banco ήταν έγγυηση απέναντι στις συχνές διακυμάνσεις της αξίας των διαφόρων νομισμάτων της αγοράς.

5. κουμουδάρω (ιταλ. comodare), τακτοποιώ - διευθετώ.

6. Βλ. και έγγρ. Α', σημ. 7.

7. Είναι ο κρητικός Νικόλαος 'Αντ. Μπουμπούλης (Βουβούλης), που έχει να παρουσιάσει αξιόλογη δράση στη Βενετία. Χρημάτισε διευθυντής στο Κωπτουνιανό (1672 - 1674), δάσκαλος στην 'Ελληνική Σχολή της Βενετίας (1687) και για λίγες μέρες διευθυντής στη Φλαγγίνειο Σχολή. Ο πατέρας του, 'Αντώνιος, ήταν κουμπάρος του Νικολάου Γλυκύ και ο ίδιος ο Νικόλαος ανάμεσα στο 1683 και 1684 επιμελητής των εκδόσεων του τυπογραφείου Γλυκύ. Από διάφορες πληροφορίες που έχουμε φαίνεται πως ο Νικόλαος Μπουμπούλης είχε σχέσεις με πρόσωπα που πρωτοστάτησαν την περίοδο των εκκλησιαστικών ταραχών στη Βενετία (τέλος 17ου - αρχές 18ου αί.). Γι' αυτό και ο Γλυκός γράφει τα παραπάνω λόγια, φοβούμενος, πιθανώς, προσχώρηση του Μπουμπούλη στις τάξεις της Καθολικής 'Εκκλησίας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗ, ό.π., σ. 251 - 253. ΜΑΝΟΥΗΛ ΓΕΔΕΩΝ, Τυπάλδου - Στάη συμμορία, Κωνσταντινούπολις 1913, σ. 28, 30, 35. Κ. ΣΑΘΑΣ, Νεοελληνική Φιλολογία, 'Εν 'Αθήναις 1868, σ. 598.

ΠΑΝΑΓ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΗΣ

RIASSUNTO

P. MICHAILARIS, *Lettere inedite (1695-1696) di Michele Glichis a Michele Perulis*, pp. 245 - 257.

Si pubblicano quattro lettere (una del 1695 e tre del 1696) che Michele Glichis spedì da Giannina a Michele Perulis a Venezia.

Il Glichis aveva affidato la direzione della tipografia fondata a Venezia dal padre Nicola al suo socio Panos Stratis e si occupava di commercio avendo come sede Giannina. Con queste sue lettere prega l'amico ed esperto commerciante Perulis di consigliare e agevolare il suo socio per il buon andamento del negozio a Venezia. Le nuove informazioni che offrono queste lettere del Glichis completano le nostre conoscenze sull'attività, le tendenze e le dipendenze dei commercianti greci alla fine del XVII secolo. Nello stesso tempo vengono messi in rilievo i problemi affrontati in quell'epoca dalla tipografia Glichis, problemi che erano anche più in generale quelli delle case editrici greche a Venezia in questo periodo cruciale per il commercio.

